Jak nezkazit penzijní reformy

Ministr Petr Nečas ve svém plánu další fáze důchodové reformy chce dát lidem možnost přesunout část důchodového pojištění – konkrétně tři procenta mzdy, tj. zhruba desetinu toho, co nyní odvádějí na důchodové pojištění – ze společného státního účtu do soukromých penzijních fondů. Po více než deseti letech debat o tomto kroku, takzvaném opt-outu, je zde tedy konkrétní návrh.

O nutnosti takového soukromého pilíře důchodového pojištění se u nás čile debatuje. Úspěch opt-outu z pohledu budoucích důchodců ale závisí na jednom aspektu penzijních fondů, o kterém se zatím v Česku vůbec nevede diskuse, a jehož význam si politici snad ani neuvědomují. Jsou to poplatky.

Podaří-li se nastavit pravidla tak, aby poplatky fondů byly dostatečně nízké, budou penzijní fondy s to zajistit ze stejných příspěvků o něco vyšší penzi, než jakou nabídne stát. Přejít k penzijním fondům tak bude výhodné nejen pro bohatší zaměstnance, kteří na státním tzv. solidárním systému dnes prodělávají, ale pro všechny. Pokud se to nepodaří, je lepší se do opt-outu vůbec pokoušet.

Je poučné podívat se na rozsahem mnohem větší opt-out na Slovensku. Mnozí dávají slovenskou reformu za příklad, ovšem pokud jde o poplatky fondů, jedná se o příklad spíše odstrašující. Stát nad blahem klientů bdí - poplatky jsou regulované. Další dobrá zpráva je, že fondy si strhávají jen 1% z měsíčního vkladu a dále každý měsíc jen 0,07% z hodnoty aktiv, takže spoření se vzhledem k vyšší návratnosti úspor rozhodně vyplatí. Nebo ne? Teď znovu a s kalkulačkou: 0,07% měsíčně dá za rok asi 0,84% a toto necelé procento se z vašeho účtu (sumy všech vkladů a připsaných úroků) „vypaří“ každý rok, řekněme čtyřicetkrát za sebou. Díky poplatkům tak dostane slovenský důchodce až o 20% nižší soukromou penzi oproti idealizovanému světu bez poplatků. To je pro déle spořící důchodce podobně vysoká cena jako např. v Chile, které je často kritizováno za neúměrně vysoké poplatky.

U nás je vše samozřejmě mnohem veselejší. Za prvé stávající české fondy poplatky jednoznačnou formou pro zákazníka nezveřejňují (poplatky jsou zakázané zákonem!) a jsou proto schované ve snížených výnosech. (Trochu ve stylu půjček pro domácnosti bez jasně srovnatelné úrokové sazby RPSN.) Poplatky by ale měly být transparentním zdrojem příjmů pro správce fondů. Je totiž možné, že pokud se konkurence mezi fondy bude odehrávat jak v rovině výnosů, tak poplatků, bude obecná úroveň poplatků nižší, než když zákazníci srovnávají jen čisté výnosy. Dnes konkurence mezi fondy vede hlavně k marketingovým kampaním, které zvyšují náklady.

Za druhé se místní roční poplatky podle dostupných analýz pohybují okolo 2% aktiv – zřejmě i vzhledem k vysokých nákladům na získání přispěvatelů. Kdyby tyto poplatky byly jasně viditelné, každý by si spočítal, že 2% poplatky mu výslednou (dodatečnou) penzi seškrtají o 38%. Opravdu jsme

fondům za jejich služby ochotni obětovat přes třetinu budoucí penze? Jako kdyby nestačily místní bankovní poplatky…

Správa penzijních fondů, soukromých či státních, má samozřejmě své náklady, kterým se nelze vyhnout. Je ale důležité nastavit podmínky tak, aby náklady byly co nejnižší. Jenže tomuto tématu se současná debata ani návrh ministra Nečase detailně nevěnují. A viditelnou organizovanou skupinou, která aktivně podporuje opt-out, jsou místní finanční společnosti, v jejichž zájmu nízké poplatky nejsou.

Pro snížení administrativních nákladů se dá leccos udělat. Když už soukromé fondy fungují, je lepší, když spravují hodně peněz. Náklady spojené s administrativou a správou portfolia jsou do značné míry fixní bez ohledu na to, zda přispíváte 300 nebo 3000 Kč. Je tedy otázka, jestli je současný návrh opt-outu dostatečně velký. Zaměstnanec s průměrnou mzdou 25 tisíc Kč by podle něj ročně do státního pilíře poslal 75 tisíc a do soukromého fondu 18 (polovinu jako přesun ze státního pilíře a druhou z vlastní kapsy). To se zdá být stále málo pro dosažení nízkých nákladů. Další možností, jak snížit administrativní náklady, je nasměrovat prostředky z opt-outu na stejné účty jako u dnešního dobrovolného připojištění.

Autoři reformy by se ale hlavně měli postarat o to, aby kromě fondů dnešního typu s nákladnou správou portfolia a reklamou existovala i „laciná“ alternativa – dva nebo tři fondy investující pasivně do předem známých portfolií indexů, odlišených dle míry rizika. Například penzijní fond zaměstnanců společnosti Exxon Mobil vybírá u investic do širokého tržního indexu poplatky jen ve výši 0,07 procenta ročně, což je asi dvanáctkrát méně, než co platí střadatelé na Slovensku. Nedostižným ideálem by zde mohl být Thrift Savings Plan, penzijní systém zaměstnanců americké federální vlády. Jejich penzijní úspory jsou spravovány manažerem fondu vybraném ve veřejné soutěži. Za správu portfolia si účtuje pouhou 1/100 procenta hodnoty aktiv. Náklady jsou drženy při zemi tím, že individuální účty jsou vedeny v rámci mzdového účetnictví federálních zaměstnanců, zatímco fond inkasuje příspěvky v jedné agregované splátce od jednoho zaměstnavatele. Obdobně by mohl být „laciný“ fond nabídnut i v Česku pro všechny zaměstnance, kteří se rozhodnou pro opt-out. Individuální účty by byly vedeny správou sociálního zabezpečení paralelně s evidencí státních penzí, ale úspory ve fondu by byly soukromým majetkem vkladatelů. Možnost spořit s dnešními fondy by byla samozřejmě k dispozici, ovšem „laciná“ alternativa by držela cenovou politiku fondů na uzdě.

Libor Dušek a Štěpán Jurajda

Autoři přednáší na CERGE-EI, společném pracovišti Akademie věd a UK